Publicista, analytik Branislav Fábry: Olympijské hry bez budúcnosti

- CZ24 News | 31. července 2021

V tomto roku 2021 sa konajú olympijské hry 2020 v Tokiu, ktoré sú vnímané ako kontroverzné nielen v samotnom Japonsku, ale aj v mnohých ďalších krajinách. Ešte zaujímavejším faktom je veľký nezáujem sveta o organizáciu LOH 2032, ktoré nakoniec Medzinárodný olympijský výbor (MOV) v júli 2021 udelil jedinému kandidátovi – Brisbane. Dôvodom klesajúceho záujmu však nie sú len aktuálne problémy, spojené s pandémiou koronavírusu, ale dlhodobý trend ekonomickej neefektívnosti, politickej manipulácie a skrytej korupcie pri organizácii tohto podujatia. Vzniká tiež otázka, ako zmysel olympiád v budúcnosti skomplikuje rozvoj nových biotechnológií.

Nezáujem o organizáciu olympiád

Trend **klesajúceho záujmu o organizáciu** olympijských hier je charakteristickým znakom letných olympiád v 21. storočí. Pre porovnanie, o LOH 2004 sa uchádzalo 11 kandidátskych miest, pri nasledujúcich kandidatúrach však toto číslo klesalo: LOH 2008 (10 miest), LOH 2012 (9), LOH 2016 (7), LOH 2020 (5). Všetko vyvrcholilo prideľovaním olympiád v budúcnosti: o LOH 2024 boli len dvaja uchádzači, zatiaľ čo pri LOH 2028 a 2032 len jeden. Dôvodom poklesu záujmu o LOH rozhodne nie je iba pandémia koronavírusu, veď okrem Brisbane 2032 boli všetky LOH udelené pred pandémiou – LOH 2024 a LOH 2028 ešte v roku 2017. Samozrejme, treba dodať, že pri zimných olympiádach (ZOH) sa tento trend prejavil len sčasti – ide však o neporovnateľne menšie podujatie a pre mnohé mestá prináša možnosť olympijskej prestíže s podstatne nižšími nákladmi, napr. pre Miláno. To presmerovalo svoj bývalý záujem o LOH na ZOH, ktoré zorganizuje v roku 2026, a to aj s možnosťou využiť alpské športoviská z minulých podujatí.

Foto: Pixabay.com

Na trend klesajúceho záujmu o organizáciu LOH reagoval aj MOV, ktorý sa rozhodol **vyberať organizátora s väčším časovým predstihom,** než bolo tradičných sedem rokov. Vybraté mesto si tak môže rozložiť náklady na dlhšie obdobie. Okrem toho MOV zmenil aj systém výberu, pričom začal klásť dôraz na priebežné vyhodnocovanie kandidátov. Tým sa znižujú náklady neúspešných organizátorov, hoci korupciu pri výbere to odstrániť nedokáže. Objavili sa dokonca už i úvahy, aby sa podujatie konalo vždy na jednom mieste, podobne ako v antickej Olympii. To však môže vyvolávať rôzne pnutia: niektorí si vedia ako miesto stálych olympiád predstaviť Los Angeles, ktoré má vybudované tak športoviská, ako aj infraštruktúru. Tu sa však núka otázka, prečo by to nemohol byť aj nejaký geopolitický rival Západu, napr. Peking, ktorý je takisto dobre pripravený. Tak či onak, politizácia olympiád by ďalej vzrástla…

Finančná náročnosť

Súčasne s poklesom počtu záujemcov o organizáciu LOH rastie finančná náročnosť podujatia. Všetky **LOH v 21. storočí boli beznádejne stratové**, pričom poslednými hrami, kde sa darilo udržať náklady v rozumných medziach, boli Sydney 2000. Pre Grécko prinášajú LOH 2004 dodnes náklady asi 16 miliárd, ktoré prehlbujú latentnú finančnú krízu. LOH 2008 v Pekingu stáli dokonca vyše 40 miliárd dolárov, tie však podržala silná čínska ekonomika. Podrobnejšie pozri tu. V Londýne 2012 odhadovali pôvodne náklady na 4 miliardy, reálne však boli niekoľko krát vyššie. Aj LOH 2016 v Riu boli nákladné a dodnes ich mnohí kritizujú. O Tokiu išli zlé chýry dávno pred začiatkom

a nespokojnosť verejnosti s podujatím stále rastie. Ani väčšina olympiád na konci 20. storočia finančné výnosy neprinášala, naopak, napr. Montreal náklady na LOH 1976 splácal až do 2016. Problémom kandidatúry na usporiadateľa LOH je i to, že aj neúspešná kampaň prináša vysoké náklady – na zlepšenie „pripravenosti“, mediálnu prezentáciu atď. Poľahky môže ísť až o sto miliónov dolárov. Okrem toho existujú aj neoficiálne náklady na „naklonenie“ voliteľov, keďže korupcia pri voľbe usporiadateľa OH je verejným tajomstvom. Po niekoľkých neúspešných pokusoch s veľkými výdavkami preto kandidátske mestá nutne strácajú záujem.

Ďalej treba konštatovať, že pri organizácii LOH je mnoho výdavkov neperspektívnou investíciou. Ide najmä o výstavbu športovísk pre športy, ktoré v danej krajine nemajú tradíciu. Po olympiáde sa stanú veľkou príťažou. V lepšom prípade sa olympijská dedina i niektoré športoviská dajú po LOH využiť ako hotely, plavárne atď., avšak **väčšina areálov chátra** a už len ich údržba prináša dodatočné náklady. Jediné porovnateľne veľké športové podujatie, MS vo futbale, sa s týmto problémom vysporiada lepšie. Hoci aj výstavba futbalových štadiónov prináša obrovské náklady, ak ide o krajinu s futbalovou tradíciou (napr. Brazília, Nemecko, Rusko), dajú sa štadióny využívať i po MS pre futbalové kluby. Navyše, MS vo futbale sa nekoncentrujú na jedno mesto, ale sú rozložené po celej krajine, čo organizáciu podujatia i infraštruktúru zjednodušuje.

Ani **výnosy z LOH pre organizátora** nie sú až také zaujímavé. Mediálne práva na LOH sú lukratívna záležitosť a televízna spoločnosť NBC za práva na sériu olympiád zaplatí 7,7 miliárd dolárov, lenže väčšina mediálnych výnosov neputuje usporiadateľskému mestu. Jedným z hlavných príjmov bol obvykle aj **turistický ruch**, ten však v období po pandémii stratí svoj doterajší charakter. Už v samotnom Tokiu to organizátori značne pocítili a na nasledujúcich olympiádach hrozí opakovanie uvedeného scenára. Okrem straty príjmov z turizmu musia organizátori pritom čeliť aj ďalšiemu možnému nárastu nákladov, a to v podobe nepredvídateľných zdravotných výdavkov, ak by pandémia eskalovala práve počas LOH. Aj preto v spolupráci s MOV zaviedli veľmi prísny režim pre športovcov, spojený s masívnymi obmedzeniami základných práv. Niektoré reštrikcie sú doslova smiešne, najmä zákaz sexuálneho styku počas olympiády. Toto si nevymysleli ani organizátori LOH 1920, ktoré sa konali tesne po epidémii tzv. španielskej chrípky…

Politické podujatie

Pokiaľ ide o usporiadateľské mestá, možno konštatovať, že doteraz pri výbere miesta olympiády **tradične víťazili západné štáty** a ich spojenci. Z 29 reálne uskutočnených LOH sa 15 konalo v západnej, resp. „starej“ Európe, 6 v Severnej Amerike, 2 v Austrálii, 2 v Japonsku a 1 v Južnej Kórei. Raz organizovala LOH východná Európa (Moskva 1980), raz Čína (Peking 2008) a raz Južná Amerika (Rio 2016). Nasledujúce tri olympiády budú organizovať Francúzsko, USA a Austrália. MOV pritom odmietol niekoľko vytrvalých „nezápadných“ záujemcov – Istanbul sa uchádzal o organizáciu piatich LOH v 21. storočí, nikdy však neuspel. Po porážke v súboji o LOH 2020 to Turci nakoniec vzdali. Budapešť v minulosti prejavila záujem dokonca až 6-krát, prevažne v 20. storočí, avšak vždy neúspešne. Z Latinskej Ameriky sa o LOH najčastejšie usilovalo Buenos Aires (4-krát), takisto vždy neúspešne – pri voľbe organizátora LOH 1956 prehralo iba o jeden hlas. O uchádzačov z Afriky či Blízkeho Východu (Cape Town, Káhira, Doha) MOV záujem príliš nejavil. Nie je pritom pravda, že by boli uchádzači z oblastí mimo Západu menej dôveryhodní. Naopak, zvolení usporiadatelia, ktorí v 20. storočí LOH nakoniec neorganizovali, boli západné mestá Chicago a Rím.

LOH sú dlhodobo **prestížnou záležitosťou pre politikov**, ktorí si ich prostredníctvom môžu zabezpečiť globálnu pozornosť a „nesmrteľnosť“. Pritom nie je príliš pravdepodobné, že práve oni by museli platiť za olympiádu účet. V čase, keď získajú usporiadateľské práva, môžu obvykle čerpať z verejného nadšenia, zvlášť, ak obyvatelia mesta nemajú reálnu skúsenosť s organizačnými problémami. Obdobie medzi voľbou a realizáciou LOH tiež predstavuje výzvu, kde sa schopnosti politikov daného štátu môžu prejaviť v pozitívnom i v negatívnom svetle. Ak však politik vydrží vo

funkcii až do LOH, predstavuje toto podujatie ďalšiu príležitosť pre jeho slávu – bude hostiť najvýznamnejších prezidentov, bude vo všetkých médiách a pod. Po LOH však príde vytriezvenie, keďže nakopené dlhy budú musieť platiť daňoví poplatníci. Navyše, politika po čase nahradia iní a tí budú musieť za slávu svojho predchodcu platiť. Vzhľadom na to, že prípady predražených olympiád sa množia a ich ekonomická neefektívnosť sa už nedá utajiť, začínajú sa politickí odporcovia aktivizovať už pri kandidatúre – aj preto väčšina uchádzačov o LOH 2024 a 2028 stiahla svoju kandidatúru na nátlak verejnosti predčasne.

Jedným z vážnych problémov olympiád je fakt, že sa stávajú **manifestáciou politických preferencií**. Aj počas LOH v Tokiu sa objavili politické spory. Veľmi vážnym problémom pre domácich organizátorov sa stala skupina reprezentantov Severnej a Južnej Kórey, ktorí chceli demonštrovať jednotu. Kórejci pritom používali vlajku s mapou Kórey na bielom podklade. Problém však bol v tom, že na danej mape sa objavujú ostrovy Dokdo, ktoré považujú Japonci za svoje územie (podobne ako Kurily). V Japonsku sa dokonca proti danej vlajke objavil silný odpor. Nakoniec sa vlajka na LOH neobjavila. Tradičným problémom je tiež otázka, ako pripustiť účasť štátov, ktoré nie sú uznané v OSN, ale na LOH by sa zúčastniť chceli. Samozrejme, fakticky sa rozhoduje podľa geopolitických preferencií Západu. Preto sa na hrách zúčastnia tak Kosovo, ako aj Taiwan, ale nie Abcházsko alebo Južné Osetsko.

Olympijské vojny proti Rusku

Najznámejším príkladom zneužívania olympiád na boj s politickými rivalmi je história vzťahov MOV a Ruska. Ruský Národný olympijský výbor (NOV) bol prijatý do MOV v roku 1912, hoci prvú zlatú medailu získali ruskí športovci už v roku 1908. Paradoxne, Fínske veľkokniežatstvo, ktoré bolo súčasťou Ruskej ríše, sa stalo členom MOV ešte v roku 1907. Aj preto na OH 1908 v Londýne vznikol spor o nosenie fínskej vlajky, s ktorou ruská vláda nesúhlasila. Hlavný konflikt Ruska a MOV však prepukol v roku 1920. Nová sovietska moc chcela na LOH 1920 v Antverpách vyslať symbolických osem športovcov, MOV však voči sovietskemu Rusku aplikoval sankcie a jeho športovcov na podujatie nepripustil. Po celé medzivojnové obdobie potom presadzoval verziu, že sovietske Rusko nie je právnym nástupcom Ruskej ríše a Rusko reprezentuje emigrantský NOV, v ktorom zohrával významnú úlohu najmä bývalý cársky diplomat L. Rusakov. MOV sa síce v roku 1924 cez prostredníka vyjadril, že je ochotný pozvať aj sovietskych športovcov, svoj vzťah k ZSSR však nezmenil, a tak Moskva odmietla športovcov vyslať. Na protest proti MOV sa v 20-tych rokoch v ZSSR usporiadali aj vlastné olympiády – prvá v Omsku 1920. V roku 1936 sa „protiolympiáda“ pripravovala dokonca v Barcelone (proti Berlínu 1936), kvôli španielskej občianskej vojne sa však neuskutočnila.

Po druhej svetovej vojne sa situácia zmenila a ZSSR sa v roku 1951 stal členom MOV. Hneď na LOH 1952 potom sovietski športovci vybojovali druhé miesto v medailovej bilancii a v druhej polovici 20. storočia sa stali vôbec najúspešnejšou krajinou olympiád. Olympijské hry boli však naďalej ovplyvnené spormi Západu a Ruska. Na jediné LOH vo východnom bloku (Moskva 1980) necestovali športovci z väčšiny západných štátov. Formálnym dôvodom bola sovietska invázia do Afganistanu 1979. ZSSR sa „revanšoval“ pri LOH 1984 v Los Angeles, kam zasa necestovala väčšina štátov východného bloku. Mimochodom, skúsme si dnes predstaviť podobný bojkot OH v EÚ a USA kvôli západnému intervencionizmu – napr. v Afganistane… Séria protiruských akcií sprevádzala aj organizáciu ZOH v Soči 2014, keď sa opäť reálne zvažoval bojkot (písal som tu). V 21. storočí olympijské spory Západu a Ruska vyvrcholili zavedením kolektívnej viny ruských športovcov za doping (téme som sa venoval tu, tu). Politizácia boja proti dopingu sa potvrdila i koncom roku 2019, keď WADA použila dvojaký meter v prípade dopingových podozrení vo Veľkej Británii. WADA žiadala o biologické vzorky atléta Mo Faraha, štvornásobného olympijského víťaza z V. Británie, keď sa odhalilo, že jeho tréner z olympiád 2012 a 2016 používal zakázané metódy pre svojich zverencov.

Britská dopingová agentúra UKADA odmietla Farahove vzorky vydať bez „presvedčivých dôkazov“, čo je škandál sám o sebe. Žiadne sankcie však nenasledovali…

V roku 2019 MOV opäť zaviedol sankcie proti Rusku a rozhodol napr. o zákaze ruských štátnych symbolov na LOH. Ruskí športovci sa preto zasadzovali za možnosť spievať namiesto hymny ľudovú pieseň „Kaťuša“, aj tá však pre západných funkcionárov znela príliš nacionalisticky. Preto sa na LOH hrá klavírny koncert B-mol od Čajkovského, ktorý však nemá text a nedá sa spievať. Vrcholom absurdity bolo vystúpenie W. Bańku, nového predsedu WADA, ktorý skritizoval aj dresy športovcov kvôli národným farbám Ruska, hoci vlajku na dresoch Rusi nepoužívajú. Po zavedení sankcií zo strany MOV proti RF sa v Rusku opäť objavili úvahy o „vlastnej olympiáde“, hoci by sa jej zrejme zúčastnili spolu s RF len „neuznané“ štáty. O LOH v Tokiu dávno stratila záujem väčšina ruskej verejnosti, mnohí požadovali dokonca bojkot, vláda sa však rozhodla inak. Vzala do úvahy úsilie športovcov, pre ktorých je súťaž proti najlepším západným rivalom celoživotným cieľom, na ktorý sa od detstva pripravujú.

Nadľudské výkony a ľudský genóm

Hlavnou výzvou olympiád budúcnosti však nie je ani politizácia, ani ekonomický aspekt, ale problém zmysluplnosti väčšiny športových súťaží pri rýchlom rozvoji biotechnológií. Olympiády prinášajú potrebu neustáleho zlepšovania výsledkov, často za hranice ľudských možností. Niektoré výkony mužov – olympijských víťazov z 20. storočia by tak dnes nestačili ani medzi ženami (písal som tu). V súčasnosti sa preto veľa hovorí o dopingu v športe, MOV a WADA však zotrvávajú pri zažitých predstavách o dopingu, ktoré sa však v 21. storočí musia rýchlo meniť. To reprezentuje aj zloženie odborných pracovných skupín WADA – skupina pre génový doping je selektívne západná. Génový doping je pritom čoraz aktuálnejší a nie je bez zaujímavosti, že práve v oblasti výskumu ľudského genómu sú svetovými lídrami tie isté krajiny, ktoré dominujú na olympiádach: USA, Veľká Británia a Čína. Celkovo však platí, že na olympiádach víťazia štáty, ktoré sú technologicky najvyspelejšie a do športu investujú najviac prostriedkov – stačí si pozrieť prvú desiatku olympijského rebríčka posledných OH (Londýn 2012, Rio 2016). Naopak, veľké africké štáty s populáciou, ktorá má skvelé atletické predpoklady, sa v popredí olympijských rebríčkov neumiestňujú.

Perspektívne hrozbou pre budúcnosť olympiád nebudú iba aktuálne metódy génového dopingu, ale aj tzv. editácia genómu, ktorá má potenciál vytvoriť dedičnú výhodu pre určitú skupinu osôb pri športových súťažiach. Nejde o sci-fi, pretože hoci je táto metóda globálne zakázaná, v roku 2018 sa v Číne narodili dvojičky, z ktorých jedno získalo dedičnú imunitu voči vírusu HIV – vďaka laboratórnemu zásahu do genómu ešte v štádiu zygoty. Ide o jediný oficiálny prípad, keď sa takto „editované“ dieťa narodilo, ďalšie, neoficiálne, prípady však nie sú vylúčené. Podobnými zásahmi sa už dnes dajú vytvoriť rôzne výhody pre budúcich športovcov – nielen z hľadiska imunity, ale napr. aj z hľadiska krvotvorby či rastu svalov. Metóda, ktorá sa pritom používa (CRISPR/CaS9) je v porovnaní so staršími metódami lacnejšia a zásahy sa dajú vykonať i v pomerne jednoduchom laboratóriu. Preto nie je možné ustrážiť všetky potencionálne editácie „vylepšených“ ľudí vo svete. Dá sa predpokladať, že v pomerne blízkej budúcnosti sa vytvorí generácia mladých jednotlivcov, ktorí budú dedične imúnnejší voči chorobám, svaly im budú rásť rýchlejšie a kvôli lepšej krvotvorbe budú mať menej problémov s kyslíkovým dlhom – hoci vedľajšie účinky nie sú preskúmané. Tak či onak, v súťaži budú mať veľkú výhodu voči ostatným športovcom a víťazstvo dosiahnu aj pri menšom úsilí.

V dohľadnej dobe sa tak začne riešiť otázka, či má súťaž geneticky „editovaných“ a „needitovaných“ jednotlivcov vôbec zmysel. Pri zásahu do vývoja embrya pritom nepôjde o úmyselné porušovanie pravidiel zo strany športovca, pretože o jeho zvýhodnenie sa ešte pred narodením postarajú rodičia alebo lekári v laboratóriu. On sám teda nenesie zodpovednosť za to, že má geneticky vylepšené predispozície na daný šport. Preto nebude možné voči nemu aplikovať ani sankcie, ktoré sa uplatňujú voči páchateľom dopingu. Bude však spravodlivé, aby takto „vylepšený“ človek zvíťazil vďaka

rozhodnutiu rodičov? Alebo bude spravodlivé vylúčiť ho zo súťaže kvôli rovnosti šancí? Z hľadiska ľudských práv však ešte nebezpečnejšie bude to, že takto zdokonalení športovci môžu vytvoriť skupinu, ktorá sa nebude krížiť s nezdokonalenými jedincami, pretože ich potomkovia by mohli stratiť dedičné výhody pre šport. **Ak sa však olympiády stanú miestom súťaží „vylepšených ľudí“, olympijská myšlienka stratí svoj univerzálny charakter a stane sa diskriminačným podujatím pre „vyvolených“ športovcov z bohatých štátov sveta**.

Autor: Branislav Fábry